

EU-GLORDER

2026

AB ve Uluslararası Örgütler
EU and International Organizations

PROGRAM HAND OUT

101127916-GLORDER

DISCLAIMER: Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

**Co-funded by
the European Union**

İÇİNDEKİLER

1) Bir Uluslararası Örgüt Olarak Avrupa Birliği

Prof. Dr. Emel Parlar Dal

1

2) Küresel Yönetişimin Kırılma Noktası: Ukrayna Krizi Gölgesinde AB, G7 ve G20 Dinamikleri

Nobuhide Mert Matsumoto

4

3) EU and BRICS and MIKTA

Dr. Nilay Tüzgen

12

4) Küresel Yönetişimde BM ve AB: İlerlemesiz Bir Evrim mi? Kadın, Barış ve Güvenlik (WPS) Gündemi Üzerine Analitik Bir İnceleme

Prof. Dr. Gonca Oğuz Gök

16

5) Jeoekonomik Uyanış: AB'nin Küresel Ekonomik Yönetişimdeki Stratejik Dönüşümü ve Kurumsal Rolü

Gülsiye Akın

21

Co-funded by
the European Union

İÇİNDEKİLER

6) Avrupa Birliği (AB) ve NATO

Dr. Ahmet Tüzgen

27

7) Comparative Regionalism and
Interregional Cooperation: EU,
ASEAN and the African Union

Assistant Professor Samiratou

Dipama

32

EUGLORDER

EUROPEAN UNION AND
GLOBAL ORDER

Co-funded by
the European Union

Proje Hakkında

Jean Monnet Chair

*Rethinking the EU and the
Contested Global Order in A
Geopolitical Age*

101127916-GLORDER

EUGLORDER

EUROPEAN UNION AND
GLOBAL ORDER

Co-funded by
the European Union

Avrupa Birliği tarafından desteklenen bu heyecan verici projemiz, günümüz uluslararası düzenini anlama ve değişen uluslararası sistemle başa çıkma şeklimizi incelemeye odaklanmaktadır. Bu projenin temel amacı, AB'nin liberal uluslararası düzen algısının, güç değişimleri ve illiberal devletler tarafından tetiklenen yeni jeopolitik zorluklara nasıl yanıt verdiğini araştırmaktır.

Günümüz post-Batı uluslararası düzeninde, tüm büyük aktörler, küresel zorluklara etkili bir şekilde yanıt verebilmek ve çok taraflılığın zayıflamasıyla başa çıkabilmek için uluslararası rollerini ve sorumluluklarını yeniden tanımlamaktadır. AB, bu süreçte önemli ölçüde etkilenen ana bölgesel üst ulusal kurumlardan biridir.

Ancak uluslararası düzenin post-batılılaşması, AB'nin uluslararası ve jeopolitik etkinliğini nasıl etkilediğini daha ayrıntılı bir şekilde araştırılması gereken bir konudur. AB, uzun yıllardır liberal uluslararası düzenin savunucusu olmasına rağmen, 2008 finansal krizinden bu yana sistematik düzeyde yaşanan değişiklikler, uluslararası düzeni daha az Batı ve Avrupa merkezli hale getirmiştir.

Bu proje, bu konudaki eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Seçilen hedef gruplara (vatandaşlar, öğrenciler, akademisyenler, özel sektör çalışanları) yoğun eğitim ve araştırma tartışma etkinlikleri sunarak AB'nin değişen uluslararası düzen içindeki küresel ve jeopolitik etkinliği üzerine öğretim ve araştırmaya katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Projemiz, AB'nin liberal uluslararası düzenle olan ilişkisini, gelişmekte olan dünya ile ilişkisini ve uluslararası sistemdeki jeopolitik rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. AB'nin uluslararası düzenin post-batılılaşmasına nasıl yanıt verdiğini, güç değişiklikleri karşısında küresel konumunu nasıl yeniden ayarladığı ve güç yeniden dağılımının yaşandığı uluslararası sistemde yükselen güçlerle ilişkilerini nasıl yeniden tanımladığı bu projenin odak noktasını oluşturuyor.

Bir Uluslararası Örgüt Olarak Avrupa Birliği

Avrupa Birliği (AB), 21. yüzyılın “çoklu krizler çağı” olarak tanımlanan döneminde, yalnızca bir uluslararası örgüt olmanın ötesinde, kriz yönetimi kapasitesiyle sınanan ve dönüşen bir yönetim modeli olarak öne çıkmaktadır. Finansal istikrarsızlık, göç hareketleri, pandemi, jeopolitik rekabet ve enerji güvenliği gibi birbirini kesen krizler, AB'nin kurumsal yapısını, karar alma mekanizmalarını ve meşruiyet zeminini sürekli olarak test etmektedir.

**PROF. DR. EMEL
PARLAR DAL**

CHAIR OF THE EUGLORDER PROJECT

Bu bağlamda AB, klasik uluslararası örgütlerden farklı olarak yalnızca koordinasyon sağlayan bir platform değil, aynı zamanda krizlere doğrudan müdahale eden ve politika üreten bir aktör niteliği taşımaktadır.

2008 küresel finans krizi ve ardından gelen Euro Bölgesi borç krizi, AB'nin ekonomik yönetim kapasitesinin sınırlarını açık biçimde ortaya koymuştur. Bu süreçte Birlik, mali disiplin mekanizmalarını güçlendirmek ve ekonomik koordinasyonu derinleştirmek amacıyla yeni araçlar geliştirmiştir.

Avrupa Merkez Bankası'nın rolünün genişlemesi ve mali gözetim mekanizmalarının sıkılaştırılması, AB'nin kriz karşısında daha merkezi ve müdahaleci bir yapıya evrildiğini göstermiştir. Ancak bu dönüşüm, aynı zamanda kuzey-güney ayrışması ve demokratik meşruiyet tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

Göç krizi, özellikle 2015 sonrası dönemde, AB'nin dayanışma ilkesinin ne ölçüde işler olduğunu sorgulayan bir başka önemli sınav olmuştur. Üye devletler arasında yük paylaşımı konusunda yaşanan anlaşmazlıklar, Birliğin ortak politika üretme kapasitesini zorlamıştır. Bu süreç, sınır yönetimi, güvenlik ve insani sorumluluklar arasında hassas bir denge kurulması gerektiğini ortaya koyarken, AB'nin normatif kimliği ile reel politik gereklilikleri arasındaki gerilimi de görünür kılmıştır.

COVID-19 pandemisi ise AB için hem bir kriz hem de kurumsal inovasyon fırsatı yaratmıştır. Başlangıçta koordinasyon eksikliği eleştirilmiş olsa da, zamanla geliştirilen ortak aşı tedarik mekanizması ve ekonomik toparlanma paketleri, Birliğin kolektif hareket kapasitesini güçlendirmiştir. Özellikle kurtarma fonları, AB'nin mali entegrasyonunu derinleştiren tarihsel bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Son olarak, Rusya-Ukrayna Savaşı ile birlikte güvenlik ve enerji politikaları AB gündeminin merkezine yerleşmiştir. Bu kriz, AB'nin jeopolitik bir aktör olma iddiasını güçlendirmiş; ortak yaptırımlar, savunma iş birliği ve enerji arzının çeşitlendirilmesi gibi alanlarda daha koordineli adımlar atılmasına yol açmıştır. Aynı zamanda, Birliğin stratejik özerklik arayışı da bu süreçte daha görünür hale gelmiştir.

Tüm bu gelişmeler ışığında AB, çoklu krizler çağında hem kırılma noktalarını hem de uyum sağlama kapasitesini eş zamanlı olarak sergileyen bir uluslararası örgüt olarak değerlendirilebilir. Krizler, Birliğin kurumsal sınırlarını zorlamakta; ancak aynı zamanda entegrasyonu derinleştiren ve yeni politika araçlarının ortaya çıkmasını sağlayan katalizörler işlevi görmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, Avrupa Birliği, çoklu krizler çağında klasik bir uluslararası örgütten ziyade dinamik ve evrilen bir yönetim yapısı olarak öne çıkmaktadır. Krizler karşısında geliştirdiği adaptif mekanizmalar, Birliğin yalnızca bir koordinasyon platformu değil, aynı zamanda politika üreten ve uygulayan bir aktör olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, dayanışma eksikliği, meşruiyet tartışmaları ve üye devletler arasındaki çıkar farklılıkları, AB'nin gelecekteki etkinliğini belirleyecek temel sorun alanları olmaya devam etmektedir.

Küresel Yönetişimin Kırılma Noktası: Ukrayna Krizi Gölgesinde AB, G7 ve G20 Dinamikleri

1. Giriş: Çok Taraflılığın Dönüşümü ve Stratejik Bağlam

Küresel yönetim sistemi, "geçiş sürecinde bir dünya" gerçekliğiyle karşı karşıyadır. Kural temelli uluslararası düzenin sarsıldığı bu dönemde Ukrayna krizi, mevcut kurumsal yapıların dayanıklılığını test eden ve güç dengelerini yeniden tanımlayan bir katalizör işlevi görmektedir. Bu süreçte G7 ve G20, yalnızca ekonomik ağırlıkların temsil edildiği platformlar değil, Albert ve Koch'un (2024) belirttiği üzere "dünyada gerçekten önemli olanların" (mattering) bulunduğu stratejik "uygulama toplulukları" (communities of practice) olarak öne çıkmaktadır.

**NOBUHİDE MERT
MATSUMOTO**

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

2. G7 ve G20: Güç Tanımlarının Tarihsel ve Kavramsal Evrimi

Küresel yönetimde "önemli olma" (mattering) kriterleri, statik bir veriden ziyade sürekli yeniden tanımlanan stratejik süreçlerdir. Albert ve Koch'un çalışması, bu kriterlerin zamanla nasıl evrildiğini ve kurumsal kimlikleri nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

G7, 1975'teki kuruluş aşamasında "ekonomik büyüme" odaklı bir yapıdayken, 2014 ve özellikle 2022 sonrası süreçte liberal değerlerin savunuculuğunu üstlenen askeri-stratejik bir "öncü güç" (spearhead) yapısına dönüşmüştür.

Kurumsal Karşılaştırma Analizi

Kriter	G7 (Group of Seven)	G20 (Group of Twenty)
Kuruluş Amacı	Ekonomik krizlere yanıt ve liberal demokratik istikrar (1975).	Küresel finansal mimari reformu ve sistemik istikrar (1999/2008).
Üyelik Mantiğı	"Benzer düşünen" (like-minded) gelişmiş ekonomiler kulübü.	"Sistemik Öneme Sahip Devletler" (Viola 2020) mantığıyla bölgesel temsil.
Temel Güç Göstergesi (Tertium)	Başlangıçta ekonomik büyüme; günümüzde liberal değerler ve güvenlik (spearhead).	Küresel GSYH payı (%80+), ticaret hacmi (%75) ve pazar büyüklüğü.

Diğer taraftan G20, 2008 krizindeki başarılı koordinasyonu kazandığı "başarı hikayesi" statüsünü, Ukrayna savaşı sonrası yaşanan derin bölünmüşlük nedeniyle kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Bali (2022) ve Kananaskis (2025) zirveleri, G20 içindeki "farklı değerlendirmeler" ve yaptırımlar konusundaki görüş ayrılıklarının kurumsal bir etkisizleşme dönemini başlattığını kanıtlamaktadır. Güç tanımlarındaki bu değişim, Ukrayna krizine verilen kurumsal tepkileri doğrudan şekillendirmiştir.

3. Ukrayna Krizi ve "Mesele Olma" (Mattering) Siyasetinin Yeniden Doğuşu

Ukrayna krizi, G7'yi giderek daha belirgin bir şekilde bir "değerler topluluğu" olarak konsolide ederken, Rusya'nın sistem dışına itilmesini de kurumsal bir norm haline getirmiştir. Bu süreçte G7 yalnızca ekonomik bir koordinasyon platformu olmanın ötesine geçmiş, küresel güvenlik mimarisinde aktif ve yönlendirici bir aktör konumuna evrilmiştir. Özellikle 2025 Kananaskis Zirvesi, bu dönüşümün açık bir göstergesi olarak, grubun stratejik ağırlık merkezinin "değer tabanlı güvenlik" anlayışına kaydığını ortaya koymaktadır.

Kananaskis Zirvesi Başkanlık Özeti (Chair's Summary) incelendiğinde, G7'nin Ukrayna bağlamındaki stratejisinin çok boyutlu bir çerçeveye oturduğu görülmektedir. Öncelikle G7 liderleri, Ukrayna'da adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasına yönelik diplomatik girişimleri güçlü biçimde desteklediklerini ifade etmiş ve bu doğrultuda ABD Başkanı Trump'ın yürüttüğü çabalara açık destek vermiştir.

Bu destek, yalnızca diplomatik bir pozisyon almanın ötesinde, G7'nin küresel kriz yönetiminde aktif rol üstlenme iradesini de yansıtmaktadır.

Bununla birlikte zirvede, Ukrayna'nın halihazırda koşulsuz bir ateşkes taahhüdünde bulunduğu özellikle vurgulanmış ve Rusya'nın da aynı taahhüdü yerine getirmesi gerektiği yönünde güçlü bir çağrı yapılmıştır. Bu durum, G7'nin yalnızca normatif bir çerçeve sunmakla kalmayıp aynı zamanda baskı oluşturma kapasitesini de kullandığını göstermektedir. Nitekim Rusya üzerindeki finansal yaptırımların genişletilmesi ve mevcut baskı araçlarının maksimize edilmesi yönündeki kararlılık, grubun ekonomik gücünü stratejik bir kaldıraç olarak kullanmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan zirve, güç tanımlarının da dönüşmekte olduğunu açık biçimde göstermiştir. Kanada öncülüğünde geliştirilen “Kritik Madenler Üretim İttifakı” gibi girişimler aracılığıyla enerji güvenliği ve hammadde tedarik zincirlerinin artık yeni birer stratejik güç göstergesi olarak kabul edildiği vurgulanmıştır. Bu gelişme, klasik askeri ve ekonomik güç tanımlarının ötesine geçilerek daha geniş ve çok boyutlu bir “güç” anlayışının benimsendiğine işaret etmektedir.

Buna karşılık G20, Ukrayna krizi bağlamında derinleşen jeopolitik ayrışmalar ve yaptırımlar konusundaki görüş farklılıkları nedeniyle ciddi bir karar alma felci yaşamaktadır. Üyeler arasındaki bu bölünmüşlük, kurumun hem etkinliğini hem de kriz yönetim kapasitesini zayıflatmaktadır. Bu kutuplaşmış ortamda Avrupa Birliği ise, küresel düzenin korunması ve yeniden yapılandırılması yönünde aktif bir rol üstlenerek, çok taraflı sistemin sürdürülebilirliği açısından kritik bir aktör olarak öne çıkmaktadır.

4. AB'nin Stratejik Rolü: Dayanıklılık, Etkinlik ve Demokrasi Çerçevesi

Avrupa Birliği, küresel yönetişimi hem korumayı hem de dönüştürmeyi hedefleyen çift yönlü bir strateji benimsemiştir. Bu yaklaşım, mevcut uluslararası düzenin krizler karşısında dayanıklılığını artırmayı amaçlarken aynı zamanda değişen güç dengelerine uyum sağlayacak yeni kurumsal düzenlemeleri de içermektedir. Ancak bu süreç, AB'nin savunduğu temel ilkeler arasında dikkatle yönetilmesi gereken hassas dengeleri ve çeşitli ödünleşimleri beraberinde getirmektedir.

Bu bağlamda AB'nin yönetim anlayışı üç temel sütun etrafında şekillenmektedir. İlk olarak dayanıklılık (robustness), kurumların finansal ve kurumsal istikrarını güvence altına almayı hedeflemekte; daimi personel yapıları ve güçlü finansal rezervler gibi unsurlar bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, yüksek düzeyde kurumsal özerklik bazı durumlarda dış denetime karşı direnç oluşturabilmekte ve bu da hesap verebilirlik açasından gerilim yaratabilmektedir. İkinci olarak etkinlik (effectiveness), karar alma süreçlerinin hızını ve çıktı ile sonuç odaklılığını ön plana çıkarmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde hızlı ve etkili politika üretimi bu sütunun merkezinde yer almaktadır. Üçüncü olarak demokrasi, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini içermekte ve AB'nin normatif kimliğinin temel bileşenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Ancak bu üç sütun arasında önemli stratejik ödünleşimler söz konusudur. Özellikle şeffaflık taleplerinin artması, diplomatik müzakerelerin gerektirdiği gizlilik alanını daraltabilmekte ve bu durum kurumsal özerklik (governance autonomy) üzerinde baskı yaratmaktadır. Böyle bir gerilim, hem karar alma süreçlerinin etkinliğini hem de kurumların uzun vadeli dayanıklılığını olumsuz etkileyebilmektedir. Dolayısıyla AB, bu üç ilke arasında denge kurmaya çalışırken aynı zamanda farklı yönetim öncelikleri arasında sürekli bir ayarlama süreci yürütmektedir.

Petri'nin (2024) modeline göre Avrupa Birliği, bu yönetim yaklaşımlını iki ana destek mekanizması üzerinden hayata geçirmektedir. Birincisi ideolojik destek olup, koalisyon inşası (coalition building), uluslararası platformlardaki oy verme davranışları ve değer temelli söylemler aracılığıyla şekillenmektedir. Bu çerçevede AB, normatif gücünü kullanarak uluslararası aktörleri belirli ilke ve standartlar etrafında bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. İkincisi ise maddi destek mekanizmasıdır. AB, sahip olduğu geniş piyasa gücünü (market power) normatif bir araç olarak kullanmakta; bütçe katkıları ve kurumsal kapasite desteğiyle uluslararası yönetim yapılarının işleyişine doğrudan katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak AB'nin bu çok boyutlu çabaları, yalnızca mevcut küresel yönetim düzeninin sürdürülmesine değil, aynı zamanda gelecekte ortaya çıkacak yönetim senaryolarının şekillendirilmesine de önemli ölçüde etki etmektedir.

5. Alternatif Yönetişim Patikaları ve Gelecek Projeksiyonları

Geleneksel küresel reform mekanizmalarının tıkanmasıyla birlikte uluslararası aktörler, daha esnek ve pragmatik alternatif yönetim yollarına yönelmektedir. Bu eğilim, özellikle minilateralizm ve bölgeselleşme gibi yaklaşımların ön plana çıkmasına neden olurken, aynı zamanda küresel yönetişimin daha parçalı ve çok katmanlı bir yapıya evrilme riskini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla günümüzde küresel düzen, tekil ve kapsayıcı bir sistemden ziyade, farklı ölçeklerde ve farklı aktör grupları arasında şekillenen çoklu yönetim patikalarının bir arada var olduğu bir yapıya dönüşmektedir.

Bu çerçevede minilateralizm, özellikle G7 gibi "istekliler kulübü"nin yükseliş ve uluslararası kurumlar içinde gelişen plurilateral (çok taraflı ancak sınırlı katılımlı) anlaşmalar aracılığıyla kendini göstermektedir.

Bu yaklaşım, daha az sayıda ve daha homojen aktörün bir araya gelmesi sayesinde karar alma süreçlerinde hız ve etkinlik sağlamaktadır. Ancak bu durum, geniş katılımlı uluslararası meşruiyetin zayıflamasına ve dışlanan aktörlerin sisteme olan bağlılığının azalmasına yol açabilmektedir.

Buna paralel olarak bölgeselleşme eğilimi de güç kazanmaktadır. Küresel ölçekte ortak çözümler üretmenin zorlaştığı bir ortamda, Avrupa Birliği veya BRICS gibi bölgesel bloklar daha fazla önem kazanmaktadır. Bu süreç, küresel düzeyde kolektif eylem kapasitesini sınırlayabilse de, bölgesel düzeyde daha güçlü dayanıklılık ve koordinasyon mekanizmalarının gelişmesine katkı sağlayabilmektedir. Böylece yönetim, küreselden bölgesel düzeye doğru kayarak farklı ölçeklerde yeniden organize olmaktadır.

Diğer yandan karşı-kurumsallaşma (counter-institutionalisation) süreci, mevcut Batı merkezli uluslararası yapılara alternatif olarak ortaya çıkan yeni kurumların yükselişiyle kendini göstermektedir. Özellikle Çin öncülüğünde kurulan Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) gibi yapılar, mevcut kurumlara meydan okuyarak küresel yönetimde rekabetçi bir kurumsal çoğulculuk yaratmaktadır. Bu durum, “tartışmalı çok taraflılık” olarak adlandırılan bir dönemi derinleştirmekte ve uluslararası sistemde normatif ve kurumsal rekabeti artırmaktadır.

Sonuç olarak bu alternatif yönetim patikalarının her biri, politika yapıcılar açısından hem önemli fırsatlar hem de ciddi riskler barındırmaktadır. Etkinlik, esneklik ve hız gibi avantajlar sağlanırken, aynı zamanda meşruiyet, kapsayıcılık ve sistem bütünlüğü gibi temel unsurların zayıflaması riski de ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle küresel yönetimin geleceği, bu farklı patikalar arasında nasıl bir denge kurulacağına bağlı olarak şekillenecektir.

6. Sonuç ve Politika Önerileri

Ukrayna krizi, G7'yi yeniden bir "güvenlik ve değer aktörü" olarak öne çıkarırken, G20'yi ise temsil kabiliyeti ile karar alma etkinliği arasında zor bir denge arayışına itmiştir. Bu süreç, iki yapının farklı yönelimlerini daha görünür hale getirirken, Avrupa Birliği açısından da önemli fırsat ve sorumluluk alanları yaratmaktadır. Özellikle AB için "kullanılmamış reform potansiyeli" (unexploited potential), idari reformların hızlandırılması ve daha etkili stratejik koalisyonların inşa edilmesi gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu durum, AB'nin küresel yönetişimde daha belirleyici bir rol üstlenebilmesi için önemli bir hareket alanı sunmaktadır.

Bu çerçevede politika yapıcılar açısından bazı temel stratejik dersler öne çıkmaktadır. Öncelikle Avrupa Birliği, Petri (2024) modelinde vurgulanan maddi destek kapasitesini daha stratejik bir şekilde kullanmalıdır. Özellikle kritik hammadde arz güvenliği gibi alanlarda piyasa gücünü bir kaldıraç olarak devreye sokmak, hem ekonomik hem de jeopolitik açıdan önemli avantajlar sağlayabilir. Bu yaklaşım, AB'nin yalnızca normatif değil aynı zamanda somut kaynaklara dayalı bir güç olarak konumunu güçlendirecektir.

Bununla birlikte meşruiyet ve hesap verebilirlik meselesi, küresel yönetişimin sürdürülebilirliği açısından merkezi bir önem taşımaktadır. Demokratik hesap verebilirliğin yalnızca Batı'ya özgü bir norm olarak değil, küresel sistemin dayanıklılığını artıran işlevsel bir gereklilik olarak çerçevelenmesi gerekmektedir. Bu tür bir yaklaşım, farklı siyasi ve kültürel bağlamlardan gelen aktörlerin de bu ilkelere daha fazla angaje olmasını kolaylaştırabilir.

Ayrıca stratejik anlatı inşası, giderek daha belirleyici bir unsur haline gelmektedir.

“Güçlünün hukuku” ile “kurallara dayalı düzen” arasındaki karşıtlık üzerinden kurgulanacak bir söylem, yalnızca Batı içi konsolidasyonu değil, aynı zamanda Batı dışı aktörlerin de sürece dahil edilmesini sağlayacak şekilde genişletilmelidir. Bu bağlamda koalisyon inşası süreçleri, yalnızca maddi çıkarlar üzerinden değil, aynı zamanda ortak normlar ve anlatılar üzerinden de güçlendirilmelidir.

Sonuç olarak küresel yönetişimin geleceği, kurumların mevcut krizleri yönetme kapasitesinden ziyade, değişen güç dengelerine ne ölçüde esnek ve stratejik bir şekilde uyum sağlayabileceklerine bağlıdır. Bu uyum kapasitesi, hem kurumsal reformların başarısını hem de uluslararası sistemin uzun vadeli istikrarını belirleyen temel unsur olacaktır.

Avrupa Birliği ve BRİCS ve MİKTA

Uluslararası sistemde küresel yönetim mekanizmaları zaman içinde önemli dönüşümler geçirmiştir. Geleneksel olarak uluslararası iş birliği büyük ölçüde Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kurumsallaşmış uluslararası örgütler aracılığıyla yürütülmüştür. Ancak özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bu kurumların aşırı bürokratikleşmesi, reform süreçlerinin zorluğu ve temsil sorunları gibi eleştiriler artmıştır. 2008 Küresel Finans Krizi'nin ardından ise bu sorunlar daha görünür hale gelmiş; uluslararası sistemde daha esnek, gayri resmi ve hızlı karar alabilen platformlara yönelik ilgi artmıştır. Bu bağlamda BRICS ve MİKTA gibi informel uluslararası gruplaşmalar küresel yönetimde önemli aktörler olarak ortaya çıkmıştır.

Uluslararası örgütler genel olarak en az iki devlet tarafından kurulan, belirli amaçlara sahip, sürekli kurumsal yapıya dayanan ve uluslararası hukukta statüsü bulunan yapılardır. BM ve Avrupa Birliği gibi örgütler kurucu anlaşmaları, daimi organları ve yazılı prosedürleri olan formal örgütlerdir. Buna karşılık BRICS, MİKTA veya G20 gibi platformlar ise genellikle kurucu anlaşma veya tüzel kişilikten yoksun olan, daha esnek yapılar olarak değerlendirilmektedir.

DR. NİLAY TÜZGEN
MARMARA UNIVERSITY

Bu tür platformlarda diplomasi çoğunlukla zirveler, dışişleri bakanları toplantıları ve siyasi koordinasyon mekanizmaları üzerinden yürütülmektedir.

Bunlardan ilki ve en öne çıkanı olan BRICS platformu, ilk olarak 2001 yılında Goldman Sachs tarafından ortaya atılan BRIC kavramsallaştırmasına dayanmaktadır. Bu kavram Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in yükselen ekonomik potansiyeline dikkat çekmek amacıyla kullanılmıştır. 2009 yılında Rusya'nın Yekaterinburg kentinde gerçekleştirilen ilk zirve ile birlikte bu ülkeler siyasi bir platform olarak bir araya gelmiştir. 2010 yılında Güney Afrika'nın katılımıyla oluşum BRICS adını almıştır. Zaman içinde bu platform küresel yönetişimde daha fazla temsil talebi, Batı merkezli kurumlara yönelik eleştiriler ve Güney-Güney iş birliğini güçlendirme amacı etrafında şekillenmiştir. Son yıllarda platformun genişleme eğilimi de dikkat çekmektedir; 2025 itibarıyla Mısır, Endonezya, İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Etiyopya ve Suudi Arabistan'ın katılımıyla BRICS daha geniş bir koalisyona dönüşmüştür.

BRICS'in kurumsal yapısı sınırlıdır ve daimi bir sekreteryası bulunmamaktadır. Bunun yerine yıllık liderler zirveleri, bakanlar toplantıları ve çeşitli çalışma grupları aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte platform bazı kurumsal araçlar geliştirmiştir. 2014 yılında kurulan New Development Bank kalkınma projeleri için finansman sağlamayı amaçlarken, 2015'te oluşturulan Contingent Reserve Arrangement ise ödemeler dengesi krizlerine karşı bir finansal güvenlik mekanizması sunmaktadır. Bu kurumlar BRICS'in küresel finansal yönetişimde alternatif araçlar geliştirme çabasının göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

BRICS'ten daha az kurumsallaşmış bir görünüm çizen MIKTA ise 2013 yılında Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya tarafından oluşturulan bir diplomatik platformdur. Bu oluşum genellikle 'orta ölçekli güçler' olarak tanımlanan ülkelerin iş birliğine dayanmaktadır. Orta güç kavramı, büyük güçler ile küçük devletle arasında konumlanan ve bölgesel ya da küresel düzeyde belirli etki kapasitesine sahip ülkeleri ifade etmektedir. MIKTA'nın amacı genel olarak çok taraflı diplomasiye katkı sağlamak, küresel yönetim tartışmalarında politika koordinasyonu oluşturmak ve uluslararası krizlerde arabuluculuk rolü üstlenmektir.

MIKTA da BRICS gibi gayri resmi bir platformdur ve resmi bir sekreteryaya sahip değildir. İş birliği genellikle dışişleri bakanları toplantıları, ortak bildirimler ve diplomatik temaslar aracılığıyla yürütülmektedir. Platform özellikle küresel yönetim reformu, insani yardım, kalkınma politikaları ve uluslararası güvenlik gibi konularda diyalog geliştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca büyük güçler ile gelişmekte olan ülkeler arasında bir köprü rolü üstlenme iddiası taşımaktadır.

Avrupa Birliği'nin BRICS ile ilişkileri özellikle 2000'li yıllardan itibaren ekonomik ve ticari alanlarda önemli ölçüde yoğunlaşmıştır. AB ile Çin arasındaki ticaret ilişkileri, AB ile Rusya arasındaki enerji bağımlılığı ve AB ile Hindistan arasındaki ekonomik iş birlikleri bu ilişkilerin temel unsurları arasında yer almaktadır. Ancak Ukrayna savaşı sonrasında bu ilişkilerde önemli dönüşümler yaşanmıştır. AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları ve Çin'i hem ekonomik hem de sistemik bir rakip olarak görmesi, AB-BRICS ilişkilerinde yeni gerilim alanları yaratmıştır. Bunun yanında AB içinde bu ülkelere bağımlılıklar özellikle enerji krizi göz önünde bulundurulduğunda ciddi anlamda sorgulanmaya başlanmıştır. Buna rağmen ulus aşırı nitelikte olan iklim değişikliği, küresel sağlık ve kalkınma gibi alanlar potansiyel iş birliği alanları olarak varlığını sürdürmektedir.

AB ile MIKTA arasındaki ilişkiler ise genellikle daha uyumlu bir çerçevede gelişmektedir. MIKTA ülkeleri ile AB arasında güçlü ticari bağlar, diplomatik temaslar ve çok taraflı kurumlar çerçevesinde iş birliği bulunmaktadır. Özellikle küresel yönetim, iklim politikaları, insani yardım ve küresel ticaret sistemi gibi konular bu iş birliğinin temel alanlarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte MIKTA'nın sınırlı kurumsal yapısı, üye ülkelerin farklı bölgesel öncelikleri ve ortak dış politika üretme kapasitesinin zayıf olması platformun etkinliğini sınırlayan faktörler arasında yer almaktadır.

Küresel krizler söz konusu olduğunda Avrupa Birliği, BRICS ve MIKTA arasında belirgin politika farklılıkları ortaya çıkabilmektedir. Ukrayna savaşı sırasında AB Rusya'ya yaptırımlar uygulamış ve Ukrayna'ya finansal ve askeri destek sağlamıştır. BRICS ülkeleri ise Batı yaptırımlarını eleştirmiş ve diplomatik çözüm çağrıları yapmıştır. MIKTA ülkeleri ise genellikle Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü vurgulayan, Batı'ya daha yakın bir tutum benimsemiştir. Benzer şekilde Orta Doğu krizleri ve İran'a yönelik saldırılar gibi konularda da bu üç aktör farklı diplomatik tonlar ve öncelikler sergilemiştir. Buna karşılık iklim değişikliği gibi küresel sorunlarda ortak iş birliği alanları ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak BRICS ve MIKTA gibi informel platformlar küresel yönetim yapısında giderek daha görünür hale gelmektedir. Bununla birlikte uluslararası sistemde artan jeopolitik rekabet, popülizmin yükselişi ve büyük güçler arasındaki gerilimler ve kurumların bağlayıcılıklarının sınırlılığı bu platformların etkisini sınırlayabilmektedir. Buna rağmen terörizm, iklim değişikliği, sağlık krizleri, göç ve kalkınma gibi kolektif eylem gerektiren alanlarda iş birliğinin sürdürülmesi hem Avrupa Birliği hem de bu platformlara üye ülkeler için önemli bir gereklilik olmaya devam etmektedir.

Küresel Yönetişimde BM ve AB: İlerlemesiz Bir Evrim mi? Kadın, Barış ve Güvenlik (WPS) Gündemi Üzerine Analitik Bir İnceleme

1. Giriş: Küresel Yönetişimde "Gelişim" ve "İlerleme" Ayrımı

Uluslararası ilişkiler teorisinde uluslararası örgütler (UÖ), uzun süre devletlerin stratejik çıkarlarını realize etmek adına kurguladıkları pasif araçlar veya iş birliği platformları olarak tasavvur edilmiştir. Ancak çağdaş küresel yönetim literatürü, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi yapıların, kendi ajandalarını dikte eden, normatif çerçeveler üreten ve küresel standartları belirleyen özerk "anlam üreticileri" (meaning-makers) olduğunu ortaya koymaktadır.

**PROF. DR. GONCA OĞUZ
GÖK**

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Bu noktada temel analitik izlek, bu kurumların ürettiği yetki belgelerinin, kararların ve söylemsel müktesebatın niceliksel artışının (evrim), toplumsal yapıda ve toplumsal cinsiyet hiyerarşilerinde gerçek bir niteliksel dönüşüme (ilerleme) tekabül edip etmediğidir. Özellikle Kadın, Barış ve Güvenlik (WPS) gündemi, kurumsal genişlemenin çoğu zaman yapısal dönüşümü ikame ettiği bir laboratuvar işlevi görmektedir. Kurumsal büyüme ile özsel transformasyon arasındaki bu stratejik ayrımı kavramsallaştırmak, uluslararası normların neden sıklıkla "kağıt üzerinde" kalarak sahadaki eril güç dinamiklerini sarsamadığını anlamak açısından kritiktir.

Bu makale, söz konusu boşluğu Sosyal İnşacılık ve Feminist Kurumsalcılık mercekleri üzerinden irdeleyerek, kurumsal evrimin sınırlarını ve normatif aşınmanın kökenlerini tartışmaya açacaktır.

2. Teorik Temeller: Sosyal İnşacılık ve Norm Girişimciliği

Sosyal İnşacılık perspektifi, özellikle Finnemore ve Sikkink tarafından geliştirilen "Norm Yaşam Döngüsü" kavramı ile uluslararası örgütlerin ontolojik meşruiyetini nasıl kurguladığını açıklar. Bu döngü; normun ortaya çıkışı (emergence), normun yayılması (cascade) ve nihayetinde normun içselleştirilmesi (internalization) aşamalarından geçerek, belirli davranış biçimlerinin küresel "sağduyu" haline gelmesini hedefler. Bu süreçte BM, küresel standartları söylem ve yetki tanımları üzerinden şekillendiren hegemonik bir "Norm Girişimcisi" olarak hareket ederken; AB, Ian Manners'ın kavramsallaştırdığı üzere, gücünü askeri kapasiteden ziyade neyin "normal" olduğunu tanımlama yetisinden alan bir "Normatif Güç" kimliği kuşanır. UÖ'ler, fikirlerin gücünü kullanarak devletlerin öz çıkarlarını ve önceliklerini yeniden tanımlarlar. Bu fikirsel güç, sadece devlet davranışlarını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda uluslararası örgütlerin küresel nüfuzlarını meşrulaştırmaları ve kendi varoluşsal gerekliliklerini kanıtlamaları için hayati bir araçtır. Ancak bu modelin başarısı, fikirlerin derin yapısal eşitsizlikleri ve yerleşik güç odaklarını gerçekten sarsıp sarsamadığı sorusuyla sınırlanmaktadır; zira fikirlerin yayılımı, her zaman bu fikirlerin kurumsal pratiklerde köklü bir değişim yarattığı anlamına gelmemektedir.

3. Feminist Kurumsalcı Eleştiri: Kurumların Toplumsal Cinsiyetli Mantığı

Feminist Kurumsalcı (FI) eleştiri, sosyal inşacılığın norm yayılımını açıklamasını yetersiz bularak, kurumların "nötr vakumlar" olmadığını, aksine küresel ataerkil sistemlerin ve askerileşmiş güç uzlaşılarının (militarized power settlements) içine gömülü yapılar olduğunu savunur.

Kurumların "iç yaşı", kurucu üye devletlerin maskülen normları ve kurumsal mirasları ile kopmaz bir bağ içerisindedir. Bu yapılar, radikal reform taleplerini söndürdüren ve statükoyu koruyan katı bir "toplumsal cinsiyetlendirilmiş uygunluk mantığı" (gendered logic of appropriateness) çerçevesinde faaliyet gösterirler. Bu bağlamda, kurumların ilerici bir imaj çizerken dönüştürücü talepleri nasıl nötralize ettiklerini açıklayan üç temel "Kurumsal Kooptasyon Mekanizması" öne çıkar. Birincisi, Cynthia Enloe'nun "Kadın Ekle ve Karıştır" (Add Women and Stir) olarak adlandırdığı, temel yapısal eşitsizliklere dokunmadan sadece görünür temsili artırmaya odaklanan yaklaşımdır. İkincisi, Luedke'nin "Bürokratik Emilim" (Bureaucratic Absorption) kavramıdır ki bu süreçte radikal feminist talepler, zararsız teknik kontrol listelerine ve idari uyum göstergelerine dönüştürülerek içi boşaltılır. Üçüncüsü ise "Kurumsal Katmanlaşma"dır; burada ilerici söylemler, aslında hiç değişmemiş olan derin askerileşmiş pratiklerin üzerine sadece yüzeysel bir cila olarak eklenir. Bu mekanizmalar, kurumların radikal değişim taleplerini emerek kendi kurumsal bekalarını sağlama almalarına hizmet eder ve WPS gündemi gibi devrimci potansiyeli olan süreçleri bu kooptasyonun birincil hedefi haline getirir.

4. WPS Gündeminin Doğuşu ve Mimarisi: UNSCR 1325

Kadın, Barış ve Güvenlik gündemi, uluslararası kurumların bu teorik gerilimlerinin ve usulsel adaptasyon yeteneklerinin en somut tezahürüdür. Bu gündemin asıl motor gücü, "Üçüncü BM" olarak tanımlanan sivil toplum kuruluşları, aktivistler ve bağımsız uzmanlardır; zira normatif değişimin fikirsel kaynağı devletler değil, bu gayri resmi ağlardır. Bu çabaların bir sonucu olarak 2000 yılında kabul edilen 1325 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı (UNSCR 1325), kadınları sadece çatışmaların pasif "mağdurları" olarak gören anlayışı reddederek, onları barış süreçlerinin asli "aktörleri" olarak tanıyan kavramsal bir kırılma yaratmıştır.

WPS gündemi; Katılım, Koruma, Önleme ile Yardım ve İyileştirme olmak üzere dört ana sütun üzerine inşa edilen çok katmanlı bir mimari sunmaktadır. Ancak, 1325'ten bu yana kabul edilen dokuz ardıl karar (1820, 1888, 1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493), kurumsal bir "yetki genişlemesi" yaratmış olsa da, bu durumun niteliksel bir ilerlemeden ziyade "usulsel bir yoğunlaşma" olduğu görülmektedir. Bu devasa yasal stack (yığın), kurumsal bir adaptasyon sergilemekle birlikte, eril güç hiyerarşilerini bozacak zorlayıcı mekanizmalardan yoksundur.

5. Gerçeklik Kontrolü: Retorik, Kaynaklar ve Normatif Aşınma

BM ve AB'nin söylemsel başarıları ile maddi taahhütleri karşılaştırıldığında, "Söylem ve Kaynaklar" arasındaki uçurum bir "Gerçeklik Kontrolü" gerektirmektedir. Eğer bir norm gerçekten güçlüyse, fikirsel tartışma aşamasından davranışsal değişim aşamasına geçebilmelidir; ancak veriler bu geçişin gerçekleşmediğini göstermektedir. BM, küresel bir norm girişimcisi rolü üstlenmesine rağmen, 8,47 milyar dolarlık devasa Barış Gücü bütçesi ve 590 milyon dolarlık Özel Siyasi Misyonlar bütçesinin toplumsal cinsiyet odaklı harcamalar için hiçbir şekilde işaretlenmemiş (unmarked) olması, "finanse edilmeyen yetkiler" gerçeğini ifşa etmektedir. Benzer bir illüzyon AB cephesinde de görülmektedir; AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (CSDP) kapsamındaki misyon bütçelerinin %1'inden daha azı WPS önceliklerine ayrılmıştır. Bu maddi yetersizlik, toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze değil, çevreye (peripheral add-on) itmektedir. Dahası, bu kurumsal samimiyetsizlik, "Geleneksel Değerler" (Traditional Values) ve "Yabancı Dayatmalar" (Foreign Impositions) söylemleri üzerinden örgütlenen toplumsal cinsiyet karşıtı tepkilerin (backlash) zeminini güçlendirmektedir. Maddi karşılığı olmayan "sözde" destekler, yerel aktörlerin bu normları emperyalist bir müdahale olarak yaftalamasına olanak tanıyarak normatif aşınmayı hızlandırmaktadır.

6. Sonuç: Kurumsal Hayatta Kalmadan Dönüştürücü İlerlemeye

Sonuç olarak, uluslararası örgütlerin geçirdiği kurumsal evrim—yetki genişlemesi, bürokratik raporlama ve usulsel adaptasyon—çoğu zaman ataerkil yapıları tasfiye etmek yerine, organizasyonel hayatta kalma stratejisine hizmet etmektedir. Mevcut sistem, statükoyu maskeleyen "iç içe geçmiş yenilikler" (nested newness) yaratarak gerçek değişimi askıya almaktadır. Thomas Diez'in isabetle vurguladığı gibi, AB ve BM'nin "Normatif Güç 1.0" modelinin tek taraflı ve Avrupa-merkezci (Eurocentrism) dayatmacılığında sıyrılarak; refleksivite, dürüstlük ve özeleştirel bir kimliği merkeze alan "Normatif Güç 2.0" modeline geçmesi elzemdir. Bu, stratejik çıkarların normatif söylemler arkasına gizlenmediği, aksine bu çıkarların şeffafça tartışıldığı bir "ilkeli pragmatizm" dönemini gerektirmektedir. Cynthia Enloe'nun hatırlattığı üzere, radikal ilerleme ancak yüzeysel düzenlemelerin ötesine geçip "kök soruları" (root questions) sorarak mümkündür. Kurumsal evrimin gerçek bir ilerlemeye evrilmesi, söylemsel hegemonyanın ötesinde, samimi bir yapısal bozulma ve maddi dönüşüm iradesine bağlıdır; aksi takdirde WPS gündemi, kurumların kendilerini yeniden üretmek için kullandığı bir "meşruiyet kılıfı" olmaktan öteye gidemeyecektir.

Jeoekonomik Uyanış: AB'nin Küresel Ekonomik Yönetişimdeki Stratejik Dönüşümü ve Kurumsal Rolü

Küresel ekonomik yönetim mimarisi, 2026 yılına girerken İkinci Dünya Savaşı sonrasında tesis edilen liberal çok taraflı düzenin en derin ve ontolojik krizlerinden birini tecrübe etmektedir. 2020 öncesi dönemde hakim olan kurallara mutlak uyum ve liberal entegrasyon paradigması, yerini büyük güçler arası rekabetin, ekonomik milliyetçiliğin ve sistemik şokların yönlendirdiği fragmante bir yapıya bırakmıştır.

GÜLSIYE AKIN

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Avrupa Birliği (AB) açısından bu süreç, özellikle “2025 aşağılanma yaz dönemi (Summer of Humiliation) olarak hafızalara kazınan ve çok taraflılığın iflasının tescillendiği kriz evresinden sonra stratejik bir olgunlaşma evresine evrilmiştir. AB Konseyi'nin “Forward Look 2026”; raporunda da altı çizildiği üzere, artık uluslararası sahada “oyunun kuralları kökten değişmiş”; ve liberal düzenin temel taşları olan kurumlar, jeopolitik mücadelenin ana enstrümanları haline gelmiştir. Bu dönüşüm, AB'yi küresel ekonomik yönetimde edilgen bir kural izleyici (rule-taker) olmaktan çıkararak, kuralları kendi bekası ve stratejik özerkliği doğrultusunda yeniden şekillendiren (rule-shaper) proaktif bir aktöre dönüşmeye icbar etmiştir.

Bu çalışmanın merkezinde yer alan temel sorunsal, AB'nin artık uluslararası ekonomik ilişkileri salt bir refah maksimizasyonu sahası değil, seküritize edilmesi gereken bir "jeopolitik risk matrisi" olarak mütalaa etmesi ve Açık Stratejik Özerklik"; kavramı çerçevesinde sergilediği seçici aktörlüktür.

Avrupa Birliği'nin küresel kimliğindeki bu dramatik kayma, kurumsal yönetim perspektifinden bakıldığında normatif bir güçten jeoekonomik bir aktöre evrilme sürecini temsil etmektedir. Geçmişte "Eski Model"; olarak kodlanan yapı; pazar entegrasyonu, yumuşak güç ve kurumsal standartlar üzerinden norm ihracına odaklanırken, 2026 vizyonuyla kristalleşen "Yeni Model"; güvenlik, tedarik zinciri dayanıklılığı ve savunmacı araçları stratejinin merkezine yerleştirmektedir. Bu paradigma değişikliği, Juncker döneminin "Herkes için Ticaret"; anlayışından, Von der Leyen II döneminin "Ekonomik Güvenlik" doktrinine geçişiyle kurumsallaşmıştır. Burada ortaya çıkan en kritik gerilim, AB kamuoyunun serbest ticarete verdiği %70'i aşan (İspanya'da %87, İrlanda'da %85 seviyelerine ulaşan) güçlü desteğe rağmen, aynı seçmen grubunun AB'den kendilerini küresel rekabetin yıkıcı etkilerinden ve yabancı sübvansiyonların yarattığı asimetriden koruma beklentisidir. Bu durum, "Yönetilen Küreselleşme (Managed Globalization) kavramını literatürün merkezine taşımıştır. AB, ekonomik entegrasyonun sunduğu verimlilik ile ulusal egemenliğin gerektirdiği güvenlik arasında yeni bir denge tesis etmeye çalışmaktadır. "Açık Stratejik Özerklik"; bu arayışın bir ürünü olarak; mümkün olduğunda çok taraflı ortaklarla hareket etmeyi, ancak sistem tıkanıldığında kendi "ekonomik cephaneliğini" kullanarak tek başına aksiyon almayı hedefleyen bir "yeni işletim sistemi" sunmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO), bu yeni işletim sisteminin en sert sınavını verdiği mecradır. Çok taraflı ticaret sisteminin amiral gemisi olan WTO, AB için hem normatif bir ideal hem de güncel bir hayal kırıklığıdır.

2019 yılından itibaren ABD'nin Temyiz Organı atamalarını bloke etmesiyle başlayan yargı krizi, 2026 yılı itibariyle uyuşmazlık çözüm mekanizmasının fiilen "bekleme odasında" kalmasına yol açmıştır. AB, bu tıkanıklığı aşmak ve çok taraflılığı "defacto" canlı tutmak amacıyla Çok Taraflı Geçici Temyiz Tahkim Düzenlemesi (MPIA) gibi "yedek bir köprü" inşa ederek sistem içi liderliğini sürdürmeye çalışmıştır. Ancak, mevcut kuralların Çin'in piyasa dışı uygulamalarını ve "ticaretin silahlanmasını" (weaponization of trade) engellemekte yetersiz kaldığı gerçeği, AB'yi sistem-uyumlu bir aktörden sistem-dönüştürücü bir aktöre taşımıştır. Bu doğrultuda AB, WTO reformunu beklemeden Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (CBAM), Ekonomik Zorlamaya Karşı Araç (ACI), Yabancı Sübvansiyonlar Tüzüğü (FSR) ve Doğrudan Yabancı Yatırım Taraması (FDI Screening) gibi tek taraflı savunma araçlarını devreye almıştır. Özellikle CBAM, iklim hedeflerini ticaret politikasına entegre ederek "yeşil korumacılık" eleştirilerine göğüs germekte; ACI ise üçüncü ülkelerin şantajlarına karşı misilleme yetkisiyle AB'nin stratejik caydırıcılığını artırmaktadır. AB ayrıca, büyük ticaret paketleri yerine Güney Kore (107.2 milyon Euro hacimli ticaret verileriyle örneklenen), Kolombiya ve Peru gibi ortaklarla kurulan sürdürülebilir kalkınma odaklı "yeni nesil" mini-anlaşmalara yönelerek çok taraflılığı pragmatik bir düzleme çekmiştir.

Uluslararası Para Fonu (IMF) ile olan münasebetler ise, ticaret sahasındaki çatışmacı dinamiklerin aksine daha koordineli ve teknokratik bir evrim sergilemektedir. 2010-2015 Euro Bölgesi krizi sırasında tecrübe edilen ve AB'nin katı iç kuralları (Maastricht kriterleri) ile IMF'nin küresel esnekliği arasındaki çatışmanın merkezinde yer alan "Troyka" süreci, kurumsal bir travma olarak birliğin stratejik hafızasında yer tutmaktadır. Ancak 2026 görünümünde AB, artık bir "borç alan" taraf değil, IMF ile makroekonomik gözetim süreçlerinde (Madde IV Konsültasyonları) yakın koordinasyon sağlayan bir "stratejik ortak" konumundadır.

IMF'nin Ocak 2026 raporlarında vurgulanan düşük verimlilik ve demografik baskılar gibi yapısal sorunlar, AB'nin mali kurallarını (fiscal rules) yeşil yatırımlar lehine esnetme kararıyla karşılık bulmuştur. Dikkat çekici bir gelişme olarak IMF, artık AB'nin Yeşil Mutabakat ve dijital sübvansiyonlar gibi sanayi politikalarının küresel ticaret üzerindeki “yayılma etkilerini” (spillover effects) yakından izlemekte ve bu durum AB-IMF ilişkisine yeni bir denetim boyutu katmaktadır. Finansal yönetimdeki temel handikap ise AB'nin IMF içindeki “parçalı temsil” sorunudur. AB üye devletlerinin toplam oy kotası ABD'den fazla olmasına rağmen, Avrupa Komisyonu'nun sadece gözlemci statüsünde kalması ve asıl gücün üye devletler arasında dağılmış olması, birliğin küresel finansal mimaride “tek ses” olma kapasitesini ve jeoekonomik nüfuzunu sınırlamaktadır.

AB'nin küresel kalkınma finansmanındaki rolü ise Dünya Bankası ile kurulan stratejik uyum üzerinden yeniden tanımlanmaktadır. Avrupa Yeşil Mutabakatı normlarının Dünya Bankası fonlarıyla birleşmesi, “Küresel İklim Eylemi”; başlığı altında yeni bir “şartlılık” (conditionality) modeli doğurmuştur. Kalkınma yardımlarının artık sadece ekonomik kriterlere değil, hukukun üstünlüğü ve iklim eylemi şartlarına bağlanması, AB'nin normatif gücünü finansal bir kaldırıca dönüştürdüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, AB'nin “Global Gateway”; girişimi, Çin'in “Kuşak ve Yol” (Belt and Road) projesine karşı şeffaf, sürdürülebilir ve Dünya Bankası ile koordineli bir alternatif olarak sunulmaktadır. Çin modelinin “borç tuzağı diplomasisi” ve opak yapısına karşın Global Gateway, gelişmekte olan ülkelere güvenilir bir altyapı finansman alternatifi sağlayarak AB'nin “kural koyucu” iddiasını kalkınma sahasına taşımaktadır. 2026 hedefi, iklim finansmanı kapasitesinin artırılması ve WTO'nun “Ticaret için Yardım” programı ile altyapı yatırımlarının entegre edilmesidir. Bu sinerji, AB'nin sadece kendi pazarını korumakla kalmayıp, Küresel Güney'in yeşil dönüşümünü kendi normları doğrultusunda finanse ederek sistemik bir dönüştürücü rolü üstlendiğini kanıtlamaktadır.

AB'nin WTO, IMF ve Dünya Bankası nezdindeki bu heterojen tutumları karşılaştırıldığında, ortaya çıkan “selektif stratejik aktörlük” tablosu Uluslararası Politik Ekonomi perspektifinden oldukça öğreticidir. WTO bağlamında AB, tek pazarı koruma ve ekonomik güvenliği tesis etme saikiyle “savunmacı ve çatışmacı” bir profil çizerken; IMF bağlamında küresel finansal istikrarın korunması amacıyla “koordinatif ve teknokratik” bir duruş sergilemektedir. Dünya Bankası nezdinde ise “inerjik ve ortaklık” odaklı bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu farklılaşmanın temel nedeni, AB'nin kurumsal yerleşiklik (embeddedness) düzeyindeki asimetridir. AB, ticaret alanında dünyadaki en büyük pazar gücü olması hasebiyle sistemi kendi kuralları doğrultusunda dönüştürme yeteneğine (rule-shaper) sahipken; finansal alanda mevcut küresel mimariye ve doların hegemonyasına daha bağımlı, temsilde ise daha parçalı bir yapıdadır. Bu durum, AB'nin davranış modelini “duruma göre değişen” (context-dependent) bir strateji olarak tanımlamamıza olanak tanır. “Forward Look 2026” belgesindeki o çarpıcı ifadeyle: “Çok taraflılık işlediğinde destekle, işlemediğinde otonom hareket et.” Bu transaksiyonel tutum, AB'nin normatif değerlerinden tamamen vazgeçmesi değil, bu değerleri jeopolitik bir gerçeklik içinde “stratejik çıkar” ile hibritleştirmesidir.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği'nin küresel ekonomik yönetimdeki serüveni, 2026 yılı itibariyle tamamlanmış bir “jeoekonomik uyanış” ile neticelenmiştir. Bu süreçte birlik, uluslararası kurumları sadece pasif bir şekilde uyum sağlanan yapılar olarak görmeyi bırakmış; bu kurumları stratejik amaçları için aktif olarak kullanılan, yetersiz kaldıklarında ise alternatifleri üretilen araçlar olarak yeniden kodlamıştır. Bu yeni dengenin sacayaklarını; kurumlara yönelik normatif bağlılık, açık stratejik özerklik eksenindeki stratejik çıkar ve ABD-Çin rekabetinin dayattığı jeopolitik gerçeklik oluşturmaktadır.

AB'nin "Rule-Taker" konumundan "Rule-Shaper" konumuna geçişi, parçalanmış bir dünyada hem normatif bir çıpa hem de dişli bir jeoekonomik oyuncu olma iddiasını tescillemektedir. Başarı, kurallara dayalı düzenin "ekirdeğini" korumaya çalışırken, g temelli bir dünyada pragmatik ve işlem odaklı bir esneklik gösterebilme yeteneğine bağlıdır. Netice itibariyle, 2026 vizyonuylab AB, "Açık Stratejik zerklik" vizyonunu teorik bir retorik olmaktan çıkarıp, küresel dinamiklere yön veren operasyonel bir gerçekliğe dönüştürmüştür.

Avrupa Birliği (AB) ve NATO

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da ve uluslararası sistemde kalıcı barış ve güvenliğin sağlanabilmesi amacıyla çeşitli kurumsal yapıların oluşturulması hedeflenmiştir. Bu çerçevede küresel düzeyde Birleşmiş Milletler ve Bretton Woods kurumları uluslararası ekonomik ve siyasi düzenin temelini oluştururken, Avrupa kıtasında barış ve istikrarın sağlanması için Avrupa bütünleşmesi süreci ve NATO ittifakı ortaya çıkmıştır.

DR. AHMET TÜZGEN

MİLLİ SAVUNMA
ÜNİVERSİTESİ

Soğuk Savaş boyunca Avrupa Topluluğu (daha sonra Avrupa Birliği) ekonomik entegrasyonun derinleşmesine katkı sağlarken NATO kıtanın güvenliğini ve stratejik istikrarını garanti eden temel askeri yapı olarak işlev görmüştür. Bununla birlikte her iki kurum da yalnızca ekonomik veya askeri işlevlere sahip olmaktan öte, liberal demokratik değerlerin kurumsallaşmasına katkı sağlayan Batı merkezli düzenin önemli bileşenleri olarak değerlendirilmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Avrupa güvenlik mimarisi önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir.

Hem Avrupa Birliği hem de NATO doğuya doğru genişleyerek yeni üye devletleri bünyelerine katmış ve liberal uluslararası düzenin genişlemesine katkıda bulunmuştur. Ancak günümüzdeki uluslararası siyasi ortam 1990'lı yılların görece istikrarlı ve iyimser atmosferinden önemli ölçüde farklıdır. Artan jeopolitik rekabet, transatlantik ilişkilerde zaman zaman ortaya çıkan gerilimler ve yeni güvenlik tehditleri Avrupa güvenlik mimarisinin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Avrupa Birliği ve NATO arasındaki ilişki, Avrupa güvenlik mimarisinin anlaşılması açısından merkezi bir öneme sahiptir. Her ne kadar Avrupa Birliği başlangıçta ekonomik entegrasyon projesi, NATO ise kolektif savunma temelli bir askeri ittifak olarak kurulmuş olsa da zaman içerisinde her iki kurum da farklı kapasite ve politika araçları geliştirmiştir. Bu durum iki kurum arasında belirli alanlarda örtüşen yetkiler ve işlevler ortaya çıkarmış, dolayısıyla koordinasyon ve iş birliği ihtiyacını daha da önemli hale getirmiştir. Günümüzde artan hibrit tehditler, siber güvenlik riskleri ve Rusya-Ukrayna Savaşı gibi gelişmeler, Avrupa Birliği ile NATO arasındaki iş birliğinin yalnızca askeri güvenlik alanıyla sınırlı olmadığını; kriz yönetimi, altyapı güvenliği, teknolojik dayanıklılık ve toplumsal direnç gibi alanları da kapsadığını göstermektedir.

NATO, 1949 yılında Batı Avrupa devletlerinin güvenliğini Sovyet tehdidine karşı garanti altına almak amacıyla kurulmuştur. İttifakın temel ilkesi kolektif savunma anlayışıdır. NATO Antlaşması'nın 5. maddesi, bir müttefike yönelik saldırının tüm ittifaka yapılmış sayılacağını belirtmekte ve bu ilke NATO'nun caydırıcılık kapasitesinin temelini oluşturmaktadır. NATO yalnızca askeri bir ittifak değil, aynı zamanda üye devletlerin demokratik değerler ve siyasi bağlılık temelinde bir araya geldiği bir güvenlik topluluğu olarak da değerlendirilmektedir. NATO'nun en yüksek karar organı olan Kuzey Atlantik Konseyi (North Atlantic Council), ittifakın politikalarını belirlemekte ve kararlar konsensüs esasına göre alınmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi NATO'nun stratejik rolünü yeniden tanımlamasını gerekli kılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ittifakın varlık gerekçesi tartışmaya açılmış, NATO bu dönemde görev alanını kolektif savunma anlayışından daha geniş bir kolektif güvenlik çerçevesine doğru genişletmiştir. Balkanlardaki etnik çatışmalar, uluslararası terörizm, kitle imha silahlarının yayılması ve siber tehditler gibi yeni güvenlik sorunları NATO'nun stratejik gündeminde yer almaya başlamıştır. Bu süreçte Bosna (1995) ve Kosova (1999) müdahaleleri NATO'nun "alan dışı operasyonlar" olarak tanımlanan yeni bir operasyonel rol üstlenmesine yol açmıştır. 2000'li yıllarda Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF) misyonu ise NATO'nun küresel kriz yönetimi kapasitesini ortaya koymuştur. Bu gelişmeler NATO'yu yalnızca bir askeri ittifak olmaktan çıkararak uluslararası güvenlik yönetişiminin önemli bir aktörüne dönüştürmüştür.

Günümüzde NATO yeniden devlet temelli tehditlerin öne çıktığı bir güvenlik ortamıyla karşı karşıyadır. Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi (2008), Kırım'ın ilhakı (2014) ve Ukrayna'ya yönelik geniş çaplı saldırısı (2022) NATO'nun doğu kanadında caydırıcılık politikalarının yeniden ön plana çıkmasına yol açmıştır. 2022 NATO Stratejik Konsepti Rusya'yı ittifak için "en ciddi ve doğrudan tehdit" olarak tanımlarken, Çin'in küresel etkisine karşı teknoloji, altyapı ve ekonomik dayanıklılık gibi alanlarda yeni stratejik vurgular ortaya koymuştur. Finlandiya'nın 2023 yılında, İsveç'in ise 2024 yılında NATO'ya katılması ittifakın kuzey kanadını güçlendiren önemli gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa Birliği ise başlangıçta ekonomik bütünleşme projesi olarak ortaya çıkmış olsa da zamanla siyasi ve güvenlik boyutları da gelişmiştir. 1951'de kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve 1957'de oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa entegrasyonunun temelini oluşturmuştur.

1992 Maastricht Antlaşması ile birlikte Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (CFSP) oluşturulmuş ve Avrupa Birliği'nin uluslararası alanda daha tutarlı bir aktör olması hedeflenmiştir. 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ise Avrupa Dış Eylem Servisi (EEAS) ve Yüksek Temsilci makamını oluşturarak AB'nin dış politika araçlarını kurumsal bir çatı altında toplamıştır.

Avrupa Birliği güvenlik alanında çeşitli kurumsal araçlar geliştirmiştir. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (CSDP) çerçevesinde AB sivil ve askeri misyonlar yürütmekte, kriz yönetimi operasyonlarına katılmaktadır. Bunun yanı sıra Daimi Yapılandırılmış İş Birliği (PESCO) savunma alanında üye devletler arasında daha derin iş birliği sağlamayı amaçlarken Avrupa Savunma Ajansı (EDA) savunma sanayii alanında entegrasyonu teşvik etmektedir. AB ayrıca Balkanlar, Sahel bölgesi ve Ukrayna gibi çeşitli coğrafyalarda barışı koruma ve sınır yönetimi misyonları yürütmektedir. Bununla birlikte AB'nin güvenlik yaklaşımı çoğu zaman askeri güçten ziyade diplomasi, ekonomik araçlar, normatif genişleme ve sivil kriz yönetimi gibi araçlara dayanmaktadır.

Avrupa güvenliği günümüzde tek bir kurum tarafından değil, birden fazla kurumun etkileşimiyle şekillenmektedir. Bu durum literatürde “kurumsal çoğulluk” (institutional pluralism) kavramıyla açıklanmaktadır. NATO askeri caydırıcılık ve kolektif savunma kapasitesine odaklanırken Avrupa Birliği ekonomik, siyasi ve normatif araçlarla istikrar üretmeye çalışmaktadır. Her iki kurum da farklı araçlara sahip olsa da temel amaçları Avrupa'da istikrarlı ve değer temelli bir güvenlik düzeninin sürdürülmesidir.

Avrupa Birliği ile NATO arasındaki iş birliği çeşitli mekanizmalar aracılığıyla yürütülmektedir. Berlin Plus düzenlemesi, NATO'nun askeri kapasitesinin belirli koşullar altında AB operasyonlarında kullanılmasına olanak sağlamaktadır.

Bunun yanı sıra siyasi diyalog mekanizmaları, kriz yönetimi koordinasyonu, siber güvenlik ve deniz güvenliği gibi alanlarda da iki kurum arasında iş birliği geliştirilmiştir.

Bununla birlikte iki kurum arasındaki ilişkiler zaman zaman çeşitli gerilim alanları da barındırmaktadır. Avrupa Birliği içinde tartışılan “stratejik otonomi” kavramı, Avrupa’nın güvenlik ve savunma alanlarında dış aktörlere olan bağımlılığını azaltarak daha bağımsız bir askeri kapasite geliştirmesini hedeflemektedir. ABD ise Avrupa müttefiklerini savunma harcamalarını artırmaları ve ittifak içinde daha fazla sorumluluk üstlenmeleri konusunda eleştirmektedir. Ayrıca Balkanlar, Doğu Avrupa ve Karadeniz gibi bölgelerde her iki kurumun aynı krizlerde farklı roller üstlenmesi kurumsal etki alanlarının zaman zaman çakışmasına neden olabilmektedir.

Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik saldırısıyla başlayan savaş, Avrupa güvenlik mimarisinde Soğuk Savaş sonrası dönemin en önemli kırılmalarından biri olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği ve NATO üyesi devletler bir yandan ittifakın doğu kanadını güçlendirmeye çalışırken diğer yandan Ukrayna’ya finansal, askeri ve siyasi destek sağlamıştır. Ancak savaşın uzaması Avrupa içinde farklı güvenlik önceliklerinin ortaya çıkmasına ve bazı konularda görüş ayrılıklarının derinleşmesine yol açmıştır.

Sonuç olarak Avrupa Birliği ve NATO, Avrupa güvenlik mimarisinin iki temel kurumsal sütununu oluşturmaktadır. NATO askeri caydırıcılık ve kolektif savunma kapasitesiyle öne çıkarken Avrupa Birliği daha çok ekonomik, diplomatik ve normatif araçlarla güvenlik üretmeye çalışmaktadır. Günümüzün karmaşık güvenlik ortamında bu iki kurum arasındaki koordinasyon ve iş birliği Avrupa’da istikrarın sürdürülebilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Comparative Regionalism and Interregional Cooperation: EU, ASEAN and the African Union

Regional organizations have emerged as important actors in the modern international system. Regional organizations play an important role in the economic integration of regions and the maintenance of regional and international stability. Regional organizations have also started to engage in interregional relationships.

**ASSISTANT PROFESSOR
SAMIRATOU DIPAMA**

THOMAS SANKARA
ÜNİVERSİTESİ

The most important and powerful regional organizations in the modern international system are the European Union (EU), the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), and the African Union (AU). Each of these regional organizations represents a different concept of regionalism. The historical background of the emergence of the three regional organizations differs. This note will highlight the comparative features of the three regional organizations and their interregional relationships. First, the institutional and governance models of the three regional organizations will be discussed.

Subsequently, the economic and security dimensions of the three regional organizations will be compared. Finally, the interregional relationships between the EU and the two regional organizations will be discussed.

1. Regional Governance Models

The most developed form of regional integration is found within the European Union. The European Union was created by the implementation of the Maastricht Treaty in 1993. Currently, it comprises 27 member states and has a supranational system of institutions. The member states voluntarily cede some of their national sovereignty to common institutions like the European Commission, European Parliament, and European Court of Justice. The supranational system enables the European Union to enact laws that are legally binding within a broad range of policy areas.

The African Union, created in 2002 as the successor to the Organisation of African Unity, represents a hybrid model combining intergovernmental and supranational elements. Although member states retain primary decision-making authority, the AU has developed institutions capable of adopting certain binding decisions and imposing sanctions when necessary. Its longterm development vision is outlined in Agenda 2063, which aims to guide Africa's political, economic, and social transformation.

The Association of Southeast Asian Nations is a regional grouping that comprises ten member states. It was formed by a declaration adopted in 1967 in Bangkok. ASEAN has a flexible intergovernmental approach to economic integration. The "ASEAN Way" is a paradigm that shapes ASEAN's decision-making process. It is centered on principles like consensus, sovereignty, and non-interference. ASEAN relies on voluntary compliance from its member states. The "ASEAN Minus X" formula enables some of the member states to advance while others join at a later stage.

2. Economic Integration and Security Approaches

The level of economic integration also differs between the three regional organizations. Economic integration is at its most advanced in the EU, with the creation of a single market in 1993 and a monetary union in 1999, allowing for the free movement of goods, services, capital, and people among most of its member states. Economic integration in ASEAN has been a gradual process. The creation of the ASEAN Free Trade Area in 1992 was a major step in regional economic integration, although it is still at a relatively low level. ASEAN's economic policies are still mainly implemented at the national level. Economic integration in Africa has picked up in recent times with the African Continental Free Trade Area, which came into effect in 2021. This is intended to enhance intra-African trade, create a large market, and promote industrialization and diversification.

The three organizations also differ in their approaches to peace and security. While the EU uses the Common Security and Defence Policy, which enables the member states to carry out coordinated crisis management missions and security operations, ASEAN mainly uses diplomatic dialogue and preventive diplomacy in managing regional tensions. On the other hand, the African Union has established a security architecture, with the Peace and Security Council playing a central role in overseeing conflict prevention, peace support, and crisis management operations.

3. Interregional Cooperation: EU–ASEAN and EU–AU Relations

Interregional cooperation is an important aspect of global governance. The relationship between the EU and ASEAN is one of the most established relationships between two regional organizations. The dialogue relations were established in 1977, followed by the EU–ASEAN Cooperation Agreement in 1980.

The relationship has developed to include political dialogue, economic cooperation, as well as security cooperation, which led to the establishment of a Strategic Partnership in 2020. The economic dimension is a fundamental area of cooperation between the EU and ASEAN. The EU is one of ASEAN's biggest trading partners and a significant source of foreign direct investment in Southeast Asia. The economic cooperation is currently based on a series of bilateral agreements with individual ASEAN Member States while keeping the long-term objective of a region-to-region free trade agreement.

The EU-AU partnership is also broad and has a variety of dimensions. These dimensions range from cooperation in development, politics, and security. The Joint Africa-EU Strategy, which was endorsed in 2007, provided a comprehensive framework for cooperation in areas such as 2 peace and security, governance, and economic development.

The EU also supports the AU in its efforts to implement continental initiatives such as the AfCFTA, and it also supports peacekeeping and crisis management operations. However, these partnerships also face some challenges. For example, normative incompatibilities, particularly with regard to human rights and governance issues, sometimes lead to tensions. Additionally, the rise of geopolitical tensions and the increasing weight of new powers make the environment in which these interregional partnerships operate increasingly complex.

Conclusion

The comparison of the European Union, ASEAN, and the African Union indicates the variety of models of regional integration in the international system. While the EU exemplifies a highly institutionalized supranational organization, ASEAN exhibits flexible intergovernmental cooperation, and the AU combines both approaches in a hybrid institutional framework.

Despite their differences in institutionalization, these organizations have common objectives in terms of economic development, regional stability, and political cooperation. The development of these organizations' interregional relations indicates the significance of dialogue and cooperation among regional organizations in coping with various international problems. It would remain a crucial factor in a changing geopolitical environment marked by rising interdependence and rivalry.

EUGLORDER

Jean Monnet Chair

Panel Series - Handout - Issue 2

DISCLAIMER: Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

@EUGLORDER

<https://euglobalorder.com/>

Marmara University

Spring 2026